

COMMUNISME, KAPITALISME OF DOOD

Door zijn hand op te steken bleef Sylwester onbewust gespaard van het communisme en misschien ook wel de dood.

In 1918 werd in het klein dorpje Jaksice, ongeveer 100 km ten noordoosten van Poznan, op 3 december mijn bompasylwester Bardzinski geboren. Hij heeft nog drie broers (Twee van hen hebben nog gevochten in de ruïnes van Warsawa (=Warschau). Eén van hen is meegenomen door de Duitsers, de andere door toeval door Stalin.) en twee zusters. Het is het deel van Polen dat vroeger Duits grondgebied was en waar toen nog vele Duitse vooraanstaande families woonden.

Na zijn lagere school besloot hij naar de technische school te gaan. Ondertussen was Hitler in Duitsland aan de macht gekomen en doen de geruchten de ronde dat hij Polen wil annexeren.

Marsz, marsz, Bar-dzin-ski, ...

Sylwester gaat in oktober 1938 op vrijwillige basis in het leger om zijn vaderland tegen de Duitse vijand te verdedigen waarvoor hij zelfs zijn studies onderbreekt. Vanaf maart 1939 moeten ze al permanent aanwezig zijn in de kazerne omdat er een angstcrisis heerst. Op 24 augustus worden alle burgers in het bezit van een voertuig opgeroepen hun voertuig af te geven. In de Sylwesters streek zijn er teveel voertuigen (Poznan is nu nog het welvarendste deel in Polen) en dus moeten de voertuigen naar Warsawa vervoerd worden. Men vraagt 10 vrijwilligers om het transport te escorteren. Sylwester steekt zijn hand op. Ondertussen is voor Hitler alles al lang in kannen en kruiken. Hij heeft immers al het "duivelspact" met Stalin gesloten waarin ze Polen in twee verdelen. Stalin valt langs het oosten aan terwijl Hitler langs het westen aanvalt (1 september). Sylwester heeft de voertuigen afgeleverd en wordt in "uck" (spreel uit: "woets"), een dorpje ten zuiden van Warsawa, als chauffeur in het 12de bataillon geplaatst (17 september). Ze moeten aan de Roemeense grens Franse wapens gaan halen. 5 Km van de Roemeense grens worden ze in groepjes van 5 verdeeld om bij de plaatselijke boeren te overnachten. De volgende ochtend worden ze door de boer gewekt die zegt dat iedereen al vertrokken is. Zelfs 1 van de 4 anderen die bij Sylwester sliep is vertrokken. Met 4 zijn ze aan hun lot overgelaten want hun bagage lag nog op de vrachtwagen.

Al sluipend door grachten (gevaar voor Russische soldaten) bereiken ze de grens waar ze hun bataillon met vrachtwagens en al terugvinden, behalve hun makker die bij hen geslapen heeft (19 september).

Het Poolse leger wordt door Hitler en Stalin onder de voet gelopen en massa's Poolse officiers en generaals worden vermoord (Katyn). Voor wat overblijft van het leger rest er nog maar één mogelijkheid en dat is vluchten. Men beveelt hen naar Roemenië of naar Hongarije te gaan waar ze valse papieren zullen krijgen en waarmee ze dan verder naar Frankrijk kunnen afzakken. Zo vlucht ook Sylwester met een twintigtal andere soldaten over Rusland naar Roemenië (langs Tsjechoslowakije konden ze Polen niet verlaten

omdat dat al Duits grondgebied was). Deze vlucht was niet gemakkelijk : achter hen zaten de Duitsers en wanneer Stalin binnenviel, hadden ze twee vijanden. Maar met de Russen mochten ze niet vechten.

In Roemenië worden ze niet met open armen ontvangen, (Hitler moet verboden hebben aan Roemenië om Poolse soldaten te ontvangen) want wanneer ze de grens oversteken worden ze echter onmiddellijk opgepakt en in een kamp (oude kazerne) ondergebracht, waar ze als krijgsgevangenen bewaakt worden. Het kamp zit vol met Polen. Er is ook een priester aanwezig die hen morele steun geeft maar hen ook helpt ontsnappen. Ontsnappen is voor hen noodzakelijk want ze moeten koste wat het koste Frankrijk zien te bereiken. Daar zijn ze met steun van de vele Poolse families die in de tijd van Napoleon naar Frankrijk zijn uitgeweken, een leger aan het vormen om tegen de Duitse vijand ten strijd te trekken.

Derde keer, goeie keer

Blijkbaar wordt men vindingrijker wanneer men in onmogelijkere situaties terecht komt, want regelmatig gebeuren er ontsnappingen. Het probleem is dat je tijdens een controle een kaart, met naam en gegevens op, moet laten zien. Tijdens de controles sluit men de hele barak en moet men in alfabetisch volgorde naar buiten komen en z'n kaart laten zien. Op deze manier kan men natuurlijk direct zien als iemand afwezig is. Maar de Polen, solidair als ze zijn, houden de kaart van een gevluchte makker bij. Nadat men buiten is, komt men terug binnen door het raam en neemt de plaats van een makker in. Omdat Bardzinski vooraan in het alfabet komt, is hij op een zeker ogenblik in het bezit van drie kaartjes.

Natuurlijk probeert hij zelf ook te ontsnappen. Op een dag heeft hij tezamen met een vriend zijn kleren zwart geschilderd door ze in een vat met zwarte verf te steken. 's Nachts besluiten ze te ontsnappen maar ze worden gesnapt en in de gevangenis gestoken waar het vol ontsnapte Polen zit. Ze zijn dus blijkbaar niet de enigen die de laatste dagen geprobeerd hebben te ontsnappen. Maar het liep lang niet altijd zo goed af. Regelmatig werd er wel iemand neergeschoten. Toch probeerden de Polen, daar waar ze konden, verwarring te stichten waardoor er altijd wel eentje is die het hazepad kan nemen.

Ze worden echter verhuisd naar een echt strafkamp, waar het ontsnappen nog moeilijker wordt. Ook de levensomstandigheden zijn er slechter. Zo moeten ze met één fles water en één brood per dag toekomen. Soms spaaren ze wat brood op dat ze dan aan de zigeuners verkopen. Dit geld besteden ze dan om een brief naar huis te sturen. Toch proberen ze van de ergste dingen toch nog iets leuks te maken. Zo zit iedereen er bijvoorbeeld met vlooiën waarmee ze dan wedstrijden spelen. Zijn vriend kan ze echter niet dood doen en laat ze daarom maar naar de slaapbak onder hem vallen. Toch blijven ze nog ontsnappingsplannen smeden. Zo ondernemen ze een tweede poging door zich in de tonnen, waarmee men het water komt brengen, te verstoppen. Eenmaal vrij moeten ze zo vlug mogelijk de Poolse ambassade in Boekarest zien te bereiken waar

ze valse papieren zullen krijgen om naar Frankrijk te gaan. Op de trein wordt hij en zijn vriend echter opgepakt en belandt hij terug in de gevangenis. Maar met alleen een gevangenisstraf kwamen ze er niet vanaf. Zo worden ze soms ook een paar uur opgesloten in een kamertje waar je noch kan rechtstaan, noch gaan zitten of liggen.

Zijn laatste ontsnapping komt er dankzij de hulp van de pastoor. Hij heeft een aantal Polen aangewezen en gezegd dat ze studenten zijn. De bewakers geloven dit en ze mogen naar een ander kamp gaan waar ze veel vrijer zijn en waar het ontsnappen dus ook gemakkelijker is. Sylwesters derde poging lukt en hij gaat onmiddellijk naar Boekarest. Daar lopen ze natuurlijk dik tegen de lamp want ze zijn tenslotte nog altijd krijgsgevangene en hebben dus geen papieren. Hij kan door de controle geraken door een oude vrouw haar koffers te dragen. Maar nu moet hij de Poolse ambassade zien te vinden. Hij kan natuurlijk niet zomaar iedereen aanspreken, men zou zo horen dat hij Pool is. Plots ziet hij 3 beteuterde kerels staan met alle drie dezelfde schoenen. Hij spreekt hen aan in het beetje Roemeens dat hij geleerd heeft. Eén van hen vloekt in het Pools (waarschijnlijk omdat die denkt dat hij betrappt wordt) maar nu weet Sylwester dat het ook Polen zijn. Hij krijgt een valse naam, Pi_a (spreek uit: Piwa, wat 'zaag' betekent).

... Z ziemi Francuzkiej do Anglia ! ...

Hierop vertrekt hij met de trein naar Joegoslavië. Hij verblijft 14 dagen in Zagreb. En op 9 mei 1940 bereikt hij, langs Italië, Frankrijk. Daar heeft men ondertussen 4 Poolse bataillons gevormd. Hij wordt in het 3de geplaatst dat samen met het 4de nog niet bewapend is. Daarom moeten ze oefenen met oorlogsmateriaal dat nog uit de Eerste Wereldoorlog afstamt (R-17 tanks die niet sneller als 5 km/h konden).

Wanneer ze vrij hebben, gaan ze mee met de wijnoogst helpen waarmee ze een centje bijverdienen. Deze hulp kwam daar goed van pas daar de mannen aan het front zaten. Na het vallen van het Franse leger moeten ze naar Bayonne gaan waar ze zullen inschepen om zich bij het Britse leger te voegen en de bevrijding voor te bereiden (23 juni 1940). Op de trein naar Bayonne zijn de omstandigheden erbarmelijk. Iedereen stinkt (in drie weken z'n kleren niet meer uitgedaan) en heeft diarree, en op de trein was er geen toilet. Eens aangekomen in Bayonne schepen ze in voor Plymouth. Het is een luxeschip dat vanuit Polen gevlucht is naar Frankrijk maar het is overvol geladen. De burgers die meevaren hebben zich maar al rechtstreeks in de reddingssloepen gezet. Sylwester heeft het geluk als eerste op het schip te zijn en krijgt dus een kamer toegewezen. Daar slaapt hij gedurende de hele overtocht, die 24 uur duurt omdat het schip tussen alle duikboten door moet manoeuvreren, ondanks de bijna constant loeiende alarmbel.

In Plymouth worden ze vol vreugde ontvangen. Alle soldaten

worden naar grote velden geleid waar ze voor het eerst na zoveel weken terug serieus gewassen worden. Eerst krijgen ze een stoombad om de luizen te doden waarna ze nog eens gewoon mogen douchen.

Omdat er daar niet genoeg plaats is, worden de Polen verplaatst naar Schotland. Daar zullen ze gedurende 4 jaar oefenen en zich klaarmaken voor de bevrijding. Hun belangrijkste job daar ter plaatsje is de Schotse grens bewaken daar men bang is voor een mogelijke invasie. Tijdens de oogst moeten ze mee op het veld de gewassen oogsten (de mannen zijn naar het front). Wanneer het regent krijgen ze zelfs Engelse les dat bij sommigen al snel van pas komt om een liefje te leren kennen. Het komt echter ook goed van pas tijdens het dansen, de goedkoopste ontspanning, en tijdens een uitstapje. Toch hebben ze vooral last met de uitspraak. Zo stelt zijn vriend zich op een keer aan iemand voor en zegt hij : "I'm dirty and my friend is dirty too". Sylwester spaart steeds zijn geld op om na elke 6 maanden tijdens de 12 dagen verlof een grote stad te bezoeken.

De Engelsen zijn heel vriendelijk voor hen want wanneer ze iets willen kopen krijgen ze het dikwijls gratis.

...Jeszcze Europa nie zgin a, ...

Na 4 jaar komt de bevrijding. De meeste troepen zijn reeds geland en de Polen sluiten D-day af. De landing zelf heeft van 6 juni 1944 tot 30 juli 1944 geduurd. De Noordzee is omgetoverd tot een stad van boten. De Polen landen in Aromanche o.l.v. generaal Maczek. Toen ze eindelijk in Frankrijk aankomen, duurt het nog acht dagen om alle Poolse troepen te verenigen.

Daarna vertrekken ze. In Caen treden ze in actie. Bij Sylwester in de tank is de commandant prins Ponatowski, afstammeling van de laatste koning van Polen wiens familie ook in Frankrijk woont (zijn broer zal later minister in Frankrijk worden). Sylwester is tankchauffeur. In het begin verloopt alles vlot. De vorige troepen hebben de Duitsers immers al een heel eind teruggedrongen. Het grootste gevaar is dat Normandië vol met struikjes staat waarachter sluipschutters zitten.

Op een zekere avond (9 augustus '44) moeten ze plotseling hun eerste serieus gevecht leveren. Ze hebben een bepaald punt moeten bereiken en zullen daar de nacht doorbrengen. Dit gebied is echter nog in handen van de Duitsers. Hun tank rijdt eerst en wordt serieus onder vuur genomen. Hun tank vat vuur en ze vluchten uit de tank. Nog net op tijd kunnen ze wegduiken voor een regen kogels van de mitrailleurs. Hun tank blijft echter verder rollen en de Duitsers vluchten weg uit schrik. Ondertussen heeft de rest van hun peloton zich teruggetrokken. Nu zitten ze midden op de frontlijn en zo zullen ze tot en met 6 mei '45 (Wilhelmshaven) de 1ste linie vormen.

De volgende dag krijgen ze eerst een paar uur rust terwijl

de bommenwerpers de vijand eerst wat gaan verzwakken. De piloten vergissen zich echter van kamp en de bommen vallen op hen.

Hun tweede grote gevecht zal op de Mont-Ormel geleverd worden. Op een bepaald ogenblik hebben de Amerikanen enerzijds en Engelsen en de Polen anderzijds elkaar verlaten om in een andere richting te gaan bevrijden. Na een tijd ontstaat er tussen de twee eigenlijk een "zak" waar de Duitsers inzitten die plotseling de bevrijders zou kunnen omsingelen. Daarom moeten de Amerikanen, de Engelsen en de Polen terug samenkomen en als het ware de "zak" sluiten. Daar waar de zak gesloten moet worden is een hoogte (Mont-Ormel: 262 m) vanwaar je zicht op de hele streek en alle invalswegen hebt. De Amerikanen komen echter te laat en de Polen staan er alleen voor. Bijna dreigt het uit de hand te lopen omdat het nu eerder lijkt dat de Polen omsingeld zijn. De Duitsers proberen op de heiling te komen maar worden simpelweg neergemaaid. Toch blijven ze aanvallen. Plots komt er een ambulance omhoog gereden waar op ongeveer 100 meter van hen Duitse soldaten uitspringen. Hun bevoorrading en munitie raakt op en daarom komt men het boven hen droppen. De helft komt natuurlijk in de handen van de Duitsers. Mits een dag vertraging, komen de Amerikanen helpen en tezamen vernietigen ze de "zak Duitsers". Na deze 3 dagen durende hevige veldslag reden ze met hun tank tussen een muur van lijken, dode paarden en ander stukgeschoten dingen.

Daarna verloopt alles vlot. Toen ze België doorkomen, krijgen de Polen de opdracht West- en Oost-Vlaanderen te bevrijden. In Gent dat al voor de helft bevrijd is, worden ze met open armen ontvangen. Toen ze Sint-Gillis-Waas passeren mogen ze bij de burgers gaan slapen omdat het buiten veel te koud en te vochtig is. Daar leert hij Marcella van der Heyden kennen, met wie hij later zal trouwen. Hij ziet haar slechts een uurtje omdat hij nog naar Hamme moet om zijn tank te laten herstellen. Hij krijgt van haar vader, oud-soldaat '14-'18, wel sympathie, bemoedigingen en "een kruisje" en ze vragen de soldaten om nog eens terug te komen.

Daarna trekken ze verder om Nederland te bevrijden. De sfeer is er veel minder hartelijk dan in België. In Nederland is het barkoud. Ze bevrijden Breda en trekken zo verder richting Moerdijk. In Breda moeten ze elke dag wacht gaan houden tussen 2 boerderijen. Elke dag komt de boer des huizen achter obussen vragen. Na een tijdje zijn ze zijn gezaag kotsbeu en ze vuren daarom maar eens. Er otstaat een roetwolk en door de schok vallen de dakpannen van de boes zijn huis.

De Nederlanders schaatsen er ondanks de oorlog duchtig op los. Telkens wanneer de Polen aan zo'n bevroren plas aankomen duurt het echter niet lang of de plas zit vol schaatsende Polen, en de kant vol rokende Nederlanders. De Nederlanders staan graag hun schaatsen af voor een paar sigaretten.

Op 21 januari 1945 komen ze aan in Sint Philipsland waar ze samen met een andere Sherman-tank ondersteuning moeten geven aan een Britse uitkijkpost in een plaatselijke watertoren. Van

daaruit kunnen ze Schouwen-Duiveland en Goeree-Overflakkee in de gaten houden. Het is nacht en het heeft serieus gesneeuwd. Omdat het al enige dagen heel rustig is, gaat Ponatowski naar het Casino.

Sylwester krijgt de opdracht de eerste wacht te houden. Boven hen cirkelt al enige tijd een vliegtuig maar ze kunnen niet zien of de vijand is. Het geluid van de motor dient echter om het geluid van de motorbootjes te dempen die op dat moment de Maas oversteken. Wanneer plotseling het verzet van Nederland, dat aan de oever van de Maas zit komt teruggelopen, belt Sylwester zijn commandant op.

Hij gaat zoals gewoonlijk rechtop staan in de open tankkoepel, hoewel zijn bemanning hem al dikwijls heeft gevraagd dit niet te doen. De Duitsers zijn in het wit gekleed en daardoor goed gecamoufleerd. Plots valt de prins in de tank. Een jeep brengt hem onmiddellijk naar het militair hospitaal in Bergen op Zoom.

De volgende ochtend krijgen ze het niet onverwachte bericht dat hij overleden is (Sylwester heeft namelijk een kogel in zijn helm gevonden). Zijn lichaam wordt tijdelijk in Merksplas begraven en daarna naar Parijs overgebracht waar het in het familiegraf wordt bijgezet. De familie Ponatowski schenkt aan elke tankmaker een medaille als aandenken aan hun commandant. Sylwester draagt dit steeds bij zich.

Aan alles komt een einde

Net voor ze Wilhelmshaven moeten aanvallen, geven de Duitsers zich over en is de oorlog gedaan. Dit is maar goed ook want als ze Wilhelmshaven zouden moeten aanvallen, zouden ze allemaal gesneuveld zijn omdat het zo schitterend bewaakt was (het was een duikboothaven).

Toen ze horen dat de oorlog voorbij is, heerst er groot jolijt bij de Canadezen, die hen grotendeels vergezeld hebben. De Polen darentegen zijn bedroefd. Voor hen is het geen bevrijding. 70% van de Poolse soldaten komen uit het zuidoosten van Polen (Vanuit het zuidoosten heeft men gemakkelijker kunnen vluchten.

Sylwester heeft het geluk gehad zijn hand op te steken voor escort van de voertuigen want anders was hij hoogstwaarschijnlijk ook door Hitler gedood.) en dat gebied behoort nu aan Stalin toe.

Ze zullen bij aankomst verklaringen moeten afleggen waarom ze met de kapitalisten hebben meegevochten en zullen vervolgens in werkkampen of in de gevangenis worden gestopt. Zelfs wanneer hij later met zijn vrouw en dochter zijn familie gaat bezoeken wordt het hem elke keer knap moeilijk gemaakt (b.v.: urenlange ondervragingen door de politie).

Daarom blijven velen in het leger. Zo blijft ook Sylwester nog twee jaar in het Poolse leger in Duitsland waar ze de orde moeten handhaven. Ze moeten controleren of iedereen wel het nieuw paspoort is gaan halen, want de Duitsers zijn enorm koppig en blijven zich verzetten. Na een tijdje beginnen ze de Duitsers, met een Volkswagentje, als chauffeur te gebruiken die hen voor 3 sigaretten naar een pub brengen. Zo heeft iedereen er zijn eigen privé-chauffeur.

Wanneer hij te weten komt waar zijn zuster verbleven heeft

tijdens de oorlog, besluit hij haar op te zoeken (ze is in het begin van de oorlog opgepakt om in Duitsland te gaan werken). Daarop komt ze met hem mee en hij stuurt haar naar de familie van der Heyden in Sint-Gillis-Waas (men vroeg hem daar immers om terug te komen). Door zijn zuster daar dan regelmatig op te zoeken, leert hij Marcella beter en beter kennen. In april 1947 verlaat hij het leger. Hij trouwt met Marcella en komt in België wonen.

Epiloog

Zoals elke woensdagmiddag kwam onze bompa klusjes doen bij ons thuis. Tijdens het "potsje koffie" vroeg ik hem of hij even tijd had voor een paar vragen over de oorlog voor een werk van geschiedenis. Natuurlijk was hij direct bereid. Heel zijn reisweg en gebeurtenissen kende ik al want bijna elke keer wanneer we er komen vertelt hij wel even over de oorlog. Elke keer komen er wel geestige anekdotes in voor. Ook nu weer werd ik geconfronteerd met iemand die zeer boeiend kan vertellen en die alles behalve getraumatiseerd is.

Toch heeft hij drie tanks en heel wat kameraden verloren. Zelf is hij maar één keer gewond geraakt nadat hij een schampschot op zijn hoofd kreeg. Hij heeft weinig angst gehad ondanks het feit dat ze wisten dat de Duitsers de beste soldaten waren en betere wapens dan hen hadden. Ze bleven steeds doorvechten zonder zich gewonnen te geven (cfr. het 'van Rundtstedt'offensief dat de Duitsers tot ieders verbazing uitvoerden).

Hij heeft geleerd om de positieve elementen uit de oorlog te halen en zich niet blind te staren op de wanhoop en miserie die ook hij gekend heeft. Hij vertelde me dat in Roemenië hij nog wel constant aan thuis dacht en dat dat toen zijn grootste zorg was. Achteraf in Schotland had hij zoveel vrienden. Ze zaten er samen met Canadezen, Tsjechen, ... Ze gingen zelfs met de Schotten mee vissen. De kameraadschap ging zelfs zo ver dat hij nu nog steeds contact heeft met bijna alle uithoeken van de wereld, vooral dan andere Polen die na de oorlog naar Australië, Zuid Afrika, Canada, Engeland,.. zijn geëmigreerd. "Er waren er wel die heel de tijd aan het treuren waren," zei hij, "maar die zijn ook het eerst gesneuveld.

Hij heeft ook heel wat medailles aan de oorlog overgehouden (zowel Poolse, Belgische als Engelse). Hij heeft o.a., tweemaal het tweede grootste ereteken voor op de frontlijn gekregen (= Kruis van dapperheid). Ook moet hij nu nog dikwijls mee monumenten gaan inhuldigen.

De oorlog blijft hem interesseren. Zo leest hij zijn hele leven boeken (zowel Poolse als Nederlandstalige) over de oorlog om uit te zoeken hoe de oorlog volledig in elkaar zat, wie er aan de top zat, ..., hoe de vork juist in de steel stak. Zo heeft hij ook gezocht in een lijst van Polen die door de Russen zijn meegenomen om zijn kameraad te zoeken die 5km van de Roemense grens verdwenen is (zie p.1).

Het enige dat hij aan de oorlog heeft overgehouden is een lichte doofheid en dit is dan nog zijn eigen schuld omdat ze nooit de stoppjes in hun oren wilden steken. Daar beleefden ze dan ook enorme pret mee als er eens een nieuwe in de tank kwam en die de stoppjes natuurlijk wel instak tot groot jolijt van de rest.

Met dank aan:
bompa (Sylvester Bardzinski)
's Herenstraat 71
St.-Gillis-Waas